

EGY NEM LÉTEZŐ NEMZET – A MEGOSZTOTT OLASZORSZÁG

A NON-EXISTING NATION – DIVIDED ITALY

ANDREIDES GÁBOR PhD, történész

a Magyar Távirati Iroda tudományos munkatársa, az ELTE BTK óraadó oktatója

NAGY ISTVÁN PhD-hallgató

óraadó a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, külpolitikai újságíró

Abstract

Italy was founded in the second part of the XIXth century under the direction of Savoya house. The birthday of Italy at the same time is the final day of several little nations and neonate nation states at the Appenin Peninsula. The process named „Risorgimento” didn't solve the problems of the nations of Italy what's more caused a lot of new and up to this day insolvable problem. For example:

- The definitive split in every aspect of the north (sttentrionale) and south (mezzo-giorno) Italy.
- Killed a lot of nation and his culture with the artifice and violent creating of the Italian nation and language.

In our days the people of Italy more and more often remember with nostalgia to the time before Risorgimento and find solution living of the local traditions.

1. Bevezetés – Az olaszok országáról

Írásunk elején fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy a magyar nyelv megkülönbözteti „Itália” és „Olaszország” fogalmát. Gyakran szinonimaként használják őket, pedig – jóllehet a földrajzi egybeesés vitathatatlan – nem azonos jelentésűek. Itálián értjük az Appenini-félszigetet, az ott élő népek összességét, az ott kialakult kultúrát. Olaszország pedig az „olaszok” országa, egy az 1860–70-es években létrehozott, mesterséges államalakulat, amelynek létrejöttével nem szűnt meg Itália. Kutatásaink célja megfejtetni, hogy kik is az imént említett olaszok, milyen érdekek vezettek Olaszország – az Olasz királyság – létrehozásához és miként funkcionál az napjainkban.

Az optimális olasz államról, a közös és egységes hazáról, magáról az állam polgáraitól, az olasz nemzetről a Risorgimento évtizedei alatt számos elképzelés, vélemény látott napvilágot. A Risorgimento előfutára Vittorio Alfieri (1749–1803) a nemzet fogalma alatt olyan emberek összességét értette, akik az éghajlat, terület, szokások és a nyelv tekintetében nem különböznek. Néhány évtizeddel később Alessandro Manzoni (1785–1873) nemzet definíciójakor a közös fegyver, nyelv, vallás, történelem és szív egységét hangsúlyozta. Vincenzo Gioberti (1801–1852) a nemzet egységét egy, a pápa vezette föderatív állam formájában képzelte el. Ugyanebben a munkájában egy rendkívül érdekes megjegyzést is tett: „Az olasz nép nem egy valós nép...az olasz nép...nem létezik.”¹ Későbbiekben változtatva álláspontján az olasz nemzetállamot egy a Savoyák vezette, központosított, nemzeti monarchiában látta biztosítottnak. A milánói Carlo Cattaneo (1801–1869) elképzeléseiben egy olyan jövőbeli Itália szerepelt, amely számos önálló köztársaságból áll. Ellene volt a központosításnak, mert tartott tőle, hogy az megszünteti a települések, városok, komunék,

régiók önállóságát. A republikánus demokrata Giuseppe Mazzini (1805–1872), a Risorgimento küzdelmeit egy általános forradalom kezdetének tekintette, amely majd megszabadítja az elnyomott nemzeteket. Az „*eszméiben angolszász, nyelvében gall*”,² piemonti miniszterelnök Camillo Benso di Cavour (1810–1861) elutasította a forradalmat és az „*Italia farà da sé*” önfelszabadítási gondolatát. A nemzet egyesítését az abszolutizmus liberális fejlődés által történő lebontásával és külső segítséggel tudta elképzelni. A fenti elképzelések sorából gyakorlatilag Gioberti elképzelése vált valóra, Cavour módszere által.

Az Olasz Királyság végül a szász eredetű Savoyai királyi család jogára alatt egyesült. Az új uralkodó II. Viktor Emánuel (1861–1878) lett, és ez a tény már magában az első furcsaságot. Itáliának ugyanis sosem volt I. Viktor Emánuel nevű uralkodója. Piemontnak viszont igen. Gyakorlatilag a piemonti uralkodói család, a Savoya dinasztia ismerte fel a kor elvárásait és egyesítette egy királyságban az Appenini félsziget népeit. II. Viktor Emánuel maga sem igen szerette, ha az olaszok királyának nevezték, parlamenti felszólalásaiban és hivatalos irataiban az Olaszország királya megnevezést használta.³

2. „Most, hogy megteremtettük Olaszországot, meg kell teremtenünk az olaszokat is.”⁴

A területiális egyesítés miatt érzett öröm csak kis időre tudta elfeledtetni azoknak a feladatoknak a nehézségét, amelyek még bőven az ország előtt álltak. Az egyesítéssel létrejött új államot, gazdaságilag, kulturálisan, nyelvileg és számtalan más szempontból kellett (volna) még egyesíteni. A Risorgimento során a nyelv lett volna az egyetlen bizonyíthatóan közös alap, amely a félsziget lakosságát összekötötte. A számítások azonban azt mutatják, hogy az egyesítés pillanatában a népességnek csak 2,5%-a használta az olasz nyelvet a mindennapi érintkezésben. Teljesen hiányzott tehát a közös nyelv, a Risorgimento egy szűk elit napjainkig ható „játéka” volt. Az egyesült olasz királyság alapításának pillanatában a lakosság majdnem 80%-a hivatalosan analfabéta volt, és a maradék 20% sem a nemzeti nyelvet használta. Az egyes tartományokban – korábban többé-kevésbé önálló államokban – nemzeti nyelvek és ébredő nemzetállamok lettek halálra ítélve. A legjobb példa erre A napóleoni időszakot lezáró Bécsi kongresszus talán egyik legkevésbé tárgyalt cikkelye, a 104-es által létrehozott Nápoly Szicíliai Kettős Királyság.

A Risorgimento előtt az egyes államok, hercegségek, királyságok és köztársaságok a saját nyelvüket használták, saját bel-, kül- és gazdaságpolitikát folytattak, saját hadsereggel rendelkeztek. Gyakorlatilag nemzetállamok voltak. Ennek a ténynek az elfogadása alapvetően változtatja meg a XX. századi olasz történelemszemléletet Magyarországon. A gondolat valójában nem új, de a múlt század második felében végleg háttérbe szorult. Amennyiben létezett nemzeti királyság 1861 előtt Itáliában, úgy létezett az olaszon kívül is nemzet a félszigeten. Amennyiben létezett az olaszon kívül nemzet, úgy az olasz nemzet léte kérdőjeleződik meg. A fenti elmélet szerint az Olasz királyság létrejötte nem lehetett nemzeti érdek, csak egy feltörekvő, fiatal és tehetséges dinasztia hatalmi ambícióinak köszönhető.

Az új állam az 1870-es évekre a területi igényeket tekintve gyakorlatilag „készen” volt. A lépésről lépésre meg-, illetve visszaszerzett területek után nem igen maradtak már számottevő területek, melyekre a fiatal állam igényt tartott. Az Alpok lábainál elterülő Dél-Tirol vegyes nemzetiségű – német, olasz, ladin –, illetve a dalmát partszakasz, valamint a szlovén–horvát–olasz határvidék szintén többnyelvű területével kapcsolatos viták majd

csak a századforduló során élesedtek ki: akkor hivatkoznak majd „a Risorgimento el nem végzett feladatai”-ra.

Az I. Világháború, majd az azt lezáró békerendszer kétség kívül nem Olaszország szempontjait vette figyelembe. Az azt követő társadalmi, szociális és politikai elégedetlenség táptalajul szolgált a nemzeti érzelmekre apelláló politikai mozgalmaknak. Az Olasz Királyság esetében azonban még a nemzeti érzelmet is meg kellett teremteni. A Duce is ezt tűzte ki céljául. Paradox módon Mussolini „olaszosítási” törekvéseinek egyik legfontosabb célcsoportja Itália olasz ajkú állampolgárainak milliói voltak. Mindazok, akik az egyesítés befejeztével tulajdonképpen joggal érezhették a metternichi megjegyzés bántó érvényességét, miszerint: Itália nem több földrajzi fogalomnál. Egyesíteni kellett a fiatal országot, a népet társadalmi, szociológiai, nyelvi, kulturális és fizikális szempontból, tehát Itália lakossága gyakorlatilag D’Azeglio óta nem lépett előre a nemzetté válás útján.⁵

Mussolini, az olasz nép erejét bizonyítandó először az Olasz-Afrika fogalmát honosította meg új gyarmatbirodalom szervezésével, majd a fiatal albán állam „segítségére szített”. Eközben az országon belül folyt az erőszakos asszimiláció. A németek lakta északi területekre gyárat telepítettek, amely mellé lakótelepeket építettek az oda költöztetett dél-olasz munkások számára. Megtiltotta a kisebbségi nyelvhasználatot, megszüntette az idegen nyelvű közterületi elnevezéseket. A második világháború hamar pontot tett az agresszív olasz terjeszkedési politika végére. Az olasz hadsereg El-Alamein után fokozatos és állandó defenzívába kényszerült, 1943. május 12-én pedig letették a fegyvert: Olasz-Afrika elveszett. Sőt! Június 10-én az angolszász szövetségesek partra szálltak Szicíliában.⁶

1947. február 10-én Párizsban aláírták, szeptember 16-án pedig hatályba lépett az olasz békeszerződés. Olaszország a második világháború után, Németországtól eltérően egységes állam maradt. Területi veszteségei azonban voltak. Jugoszláv–olasz viszonylatban elvesztette az egész Isztriát és a Karszt-vidéket a Juliai-Alpoktól délre Postumiáig és Fiuméig terjedő szélességben. Jugoszlávia ezen kívül megkapta Zara városát, Pelagosa szigetét és az isztriai tengerpartot övező kis szigeteket. Az olasz–jugoszláv viszonyt hosszú ideig mérgező probléma Trieszt városának és közvetlen háttérének a birtoklása volt.⁷

Itália elvesztette a Dodekanészosz-szigeteket – melyek Görögországhoz kerültek – összes gyarmatát, mandátumterületét. Franciaországgal szemben az olaszok kisebb határmenti veszteségeket – kis Szent Bernát Hágó, Mont Cenis stb. – könyvelhettek el.

1945 után az olaszok felhagytak a látványos felvonulásokkal, a nacionalista öntömjenezéssel, az agresszív külpolitika alkalmazásával. A fasizmus két évtizede mintegy leszoktatta őket a nemzeti lelkesedés túlzó kifejezéséről. Természetesen a látványos, hazafias megnyilvánulások elmaradása nem jelenti azt, hogy kevésbé lennének nacionalisták, patrióták, legfeljebb kissé másként azok. A második világháborút követően a meglévő olasz nacionalizmus nem az államhoz, inkább a társadalomhoz, vagy az „olasz életformához” a múlt század ötvenes éveitől egyre erősebbé és nemzetközileg ismertté váló „Made in Italy” jelenséghez kapcsolódott. A retrográd értelmű nacionalizmusra egyáltalán nem fogékony az olasz nemzet. Természetesen, mint mindenhol Európában, Olaszországban is léteznek szélsőségesen nacionalista megnyilvánulások. Vannak, akik úgy gondolják, hogy az ország külpolitikai vezetésének követelésekkel kell(ett) volna fellépnie a szomszéd államokkal szemben. A különböző nacionalista-irredenta csoportok pontosan meg is fogalmazták, hogy mik is lennének ezek a vitás területek.⁸ Az ilyen irányú revíziót követelő mozgalmak azonban a második világháborút lezáró békék óta hivatalosan az olasz közéletben és politikában nem nyertek teret.

Teret nyertek viszont a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején azok a radikáli-

san föderalista és szeparatista észak- és közép-olasz ligák, és pártok (Liga Veneta, Piemonte Autonomista, Union Ligure, Lega Emiliano-Romagnola, Alleanza Toscana) amelyek későbbi egyesüléséből a híres-hírhedt Északi Liga (Lega Nord) megszületett.⁹

3. Befejezés – Vajon létezik-e Olaszország?

De vajon létezik-e Olaszország? Tehetjük föl az egyszerűen meg nem válaszolható kérdést Vagy Olaszország egészen egyszerűen a Savoyák akaratából katonai erővel egyesített területek összessége?

A Facebook napjaink egyik legdinamikusabban fejlődő és terjeszkedő közösségi portálja, több mint 132 millió felhasználóval. Olaszországban az elmúlt esztendőben a portál fejlődése elképesztő méreteket öltött: 961 százalékkal nőtt a regisztrált felhasználók száma, amely mára már a másfél millió körül járhat. A Facebook, más közösségi portálokhoz hasonlóan a baráti kapcsolatok építésén kívül lehetőséget ad különféle tematikus csoportok kialakítására is. Bárki létrehozhat csoportot különféle téma, elgondolás mentén, és az, aki a csoport vezérelvével, a lefektetett gondolatokkal egyetért minden további nélkül csatlakozhat a többiekhez. Milyen eredménnyel járhat, ha valaki az általunk kutatott témában kezdi el kereséseit e csoportok között? Amennyiben valaki a „terrone” szót (vagyis a dél-olaszok számára súlyosan sértő jelző) alkalmazza keresőszóként a keresés több mint 400 csoportot eredményez, de akkor sem csökken a találatok száma 100 alá, ha ugyanezt a „polentone” (vagyis az északi olaszok gúnyneve) kifejezéssel tesszük. 25 000 azon felhasználók száma akik a „Meglio terroni che polentoni” csoport tagjai, nagyon sokan arca, névvel és címmel vállalják a különféle szeparatizmust és elszakadást hirdető oldalakat. Mindeközben azon fórumozók száma, akik azt akarják, hogy Olaszország egységes nemzet maradjon („Vogliamo che l'Italia resti un'unica nazione”) csupán 26.¹⁰

Olaszország mára már több részre szakadt. Jelentős eltérések mutatkoznak a foglalkoztatottság, az életszínvonal, az egészségügyi szolgáltatások tekintetében az ország északi és déli területei között. Az elszegényedett Dél-Itália felemeléséért született eddigi tervek, beruházások döntő többségben kudarcra ítéltettek. Hiányzik a déli országrész infrastruktúrája: nincsenek autópályák, nincsen megfelelő vasúthálózat. Érdekes tény: a turizmusból ma inkább az Észak és kevésbé a Dél húz hasznot. Hazai és külföldi turisták 40%-a választja az északi tartományokat pihenése céljából, ez az arány Délen 24%. Ezeket a kérdéseket vizsgálva bizton állíthatjuk: több Olaszország létezik.

Tény, hogy a ma Magyarországon élő Olaszország kép szigorúan egységközpontú. Az olasz történetírók azonban, a XIX század végén és a XX. század folyamán is nyíltan írtak a dél, vagy a szigetek – Szicília és Szardínia – különállásáról, az egységes királyság első ötven évének dél irányában mutatott igazságtalan megkülönböztetéséről, és a részrehajló északbarát politikájáról.

Miként néz ki napjaink Itáliája. A XXI. század elején egységes Olasz köztársaságról, de több, autonómiával rendelkező régióról, és még több kisebbségi tömbről beszélhetünk. Olaszországban 20 tartományából jelenleg ötnek van az alkotmány által biztosított autonóm státusza. A szervezési elv területi, de kijelölésük kulturális sajátosságok, nemzeti hagyományuk alapján történt meg. Elmondható tehát, hogy Olaszországban öt, tömbben élő nemzeti kisebbség kapott többletjogokat. Kevesen tudják azonban, hogy Szicília, Szardínia, Friuli-Venezia Giulia, Valle d'Aosta és Trentino-Alto Adige területén sem tűntek el az elszakadásért küzdő politikai mozgalmak, és mindezek mellett az országban több helyen működnek autonómiáért küzdő szervezetek.¹¹ Az öt tartomány önrendelkezéssel

bíró lakosságán kívül jelentős számú etnikai kisebbség egyáltalán nem rendelkezik több-
letjoggal Olaszországban sem.¹² Csakúgy, mint az olaszországi kisebbségek a határon
túli őshonos olaszok önrendelkezésének kérdése is hagy kívánnivalót maga után.¹³

Az olasz egyesítés 150. évfordulójához, 2011-hez közeledvén egyre többször teszik fel
Olaszországban a kérdéseket: megérte-e a Garibaldi-féle vállalkozás? Megéri-e az egysé-
ges Olaszország? Ma Olaszország két vége között hatalmas az ellentét: meghatározóak a
különbségek Észak és Dél között. A két ellentétes végpontot Szegénységnek és Gazdaság-
nak hívják, ez azonban 150 évvel ezelőtt még nem így volt.

„A Köztársaság egy és oszthatatlan” olvasható az Olasz Köztársaság alkotmányában.
Mára viszont úgy tűnik a haza érzése, a nemzeti összetartozás eddig is meglehetősen erőt-
len jellege kezd még jobban megfakulni. A szenátus az új évezred elején föderalisztikus
berendezkedés kidolgozására tett javaslatot Erősödik a regionalizmus, az amúgy sem
gyenge helyi szervezetek, kulturális hagyományápoló szövetségek mind több energiát
fektetnek a „campanilismo” érzésének fenntartásába. A „campanilismo” szó szerint talán a
szülőföld harangtornyához (campanile) való ragaszkodást jelentheti. Itáliában, amely csak
1861 óta az „olasz nemzet” állama, mindig élt egy sajátos regionalizmus. A világnak a
szülőváros templomtornya körül kellett forognia. De sosem létezett észak-olasz, vagy
közép-olasz identitás. Olaszországban piemonti, genovai, velencei, vagy nápolyi létezet,
aki először vallja magát nápolyinak, majd katolikusnak, utána esetleg campania-inak, és
csak legvégül olasznak.

Jegyzetek

1. „Gli italiani non sono un popolo effettivo...il popolo italiano...non sussiste.” „Az olasz nép
nem egy valós nép...az olasz nép nem létezik valóságosan” Eredeti Gioberti idézet, *Del
primato morale e civile degli italiani* Capolago 1846, vol. I. pp. 117–118. Közli Storia d'Italia
Einaudi: I caratteri originali, Einaudi Tascabili 1989.
2. Gioberti találó megjegyzése a piemonti miniszterelnökről.
3. A szász származású dinasztjáról, a XIX. század közepén még számon tartották, hogy csupán az
1712-es Utrichti békének köszönhetette, hogy visszakapta birtokait, közöttük Savoya-t is, amelyet
később a nagyobb haszon elvén átadott Franciaországnak. 1720-ban Szicília birtokát elcserélte
Szardínia királyi címére (II. Viktor Amádé 1675–1730). Mária Terézia alatt új igénylők jelent-
keztek, az itáliai birtokokra. Ekkor tűnik fel a spanyol Bourbon dinasztia is, amellyel a szárd
király osztrákellenes szövetséget sürgetett. Ez a szövetség a Bourbon ellenálláson ekkor meg-
bukott, így a Savoya dinasztia még egy rövid ideig kitartott az osztrákok mellett, majd Ausztria
és Franciaország ellentétét kihasználva újabb északi területekhez jutott (III. Károly Emánuel
1730–1773) Jánosi Ferenc; *Olaszország története*, Pest 1865. pp. 8–12.
4. Massimo D’Azeglio (1798–1866), a nagy patrióta író-politikus.
5. A fasizmus doktrínája szerint az uralomra való törekvés, vagyis a nemzetek expanziójára való
szándék egyet jelent az életképességgel. A keletkező, feltámadó népek – így az olasz is – impe-
rialisták, a haldokló és gyöngye nemzetek pedig lemondók. Az életképesség, a fizikai erő és a
mozgalmas élet kitüntetett szerepet töltött be a fasiszta ideológiában. A nemzet egyesítés egyik
jelentős eszköze lett a sport, majd később a tömegsport kérdése. Noha a rezsim – legalábbis
kezdetben – előnyben inkább az akadémikusabb sportokat például a vívást részesítette, de
1926-tól már tudatosan a labdarúgás, mint tömegsport felé fordult. Olyan eszközt látott benne,
amelynek segítségével erősíteni lehet a nemzeti identitást. Mussolini egyre erősödő naciona-
lizmusa természetesen tetten érhető volt a nagypolitikában is. Egy 1926-ban elmondott beszé-
dében az első világháborúban megszerzett német többségű északi területek státusával kapcso-
latban őszintén, kertelés nélkül a képviselőház elé tárta gondolatait: „Olasszá tesszük ezt a vi-
déket, mert alapjában véve olasz. Olasz földrajzi tekintetben, olasz a történelem szerint [...] Az
Alto-Adige németsege nem képvisel nemzeti kisebbséget, csak néprajzi maradványt 180 ezren

vannak, ezek közül nyolcvanezer németté vált olasz, akiket igyekezni fogunk visszaszerezni; visszaszerezzük régi olasz neveiket, melyeket minden régi okiratban megtalálunk, és legyenek büszkéek, hogy a nagy olasz haza polgárai lehetnek. A többiek pedig a különböző barbár inváziók maradványai, abból a korszakból, amikor még Olaszország nem volt egységes és önálló hatalom, hanem az északi és a nyugati hatalmak hadszíntereként szerepelt.” In: Mussolini a képviselőház előtt 1926. február 6. Andreides Gábor: *Az olasz nemzettudat alakulása az olasz külpolitika fényében*. In: Kiss J László (szerk): *Nemzeti identitás és külpolitika* 237. p.

6. A partraszállás előtt néhány nappal alakult meg Rómában az Olasz-afrikai Minisztérium épületében a Földközi-tengeri Tanulmányi Központ. A megnyitón Peruzzi afrikaügyi miniszter az elveszett területek problémáját is szóba hozta leszögezve, hogy „Olaszországnak feltétlenül szüksége van az afrikai területekre, hogy ott kiterjeszkedhessék és dolgozhasson, termelhesen és gondoskodhassék annak a népfölöslegnek a szükségleteiről, amely fajának becsvágya és szerencsés törekvése.” Peruzzi hangzott: „nem csupán a földrajz és a történelem, hanem a szív és az öntudat szenvedése készteti az olaszokat arra az elhatározásra, hogy a hazának egy elvesztett részét visszaszerezzék. Az angolszász ellenség ezt éppen úgy tudja, mint annak idején tudták a karthagóiak, a macedónok, az illírek és mindazok, akik vetélkedtek Itália nagyságával.” In: uo.
7. A terület jövőjének kérdése már 1943 novemberében a három nagyhatalom első konferenciáján szóba került. Makszim Litvinov (1876–1951) szovjet külügyi népbiztos újságírók előtt kijelentette, hogy az egyesült nemzetek győzelmük esetén Horvátországból, Dalmáciából, Szlovéniából és Isztriából álló szláv államot alakítanának, amelynek Trieszt lenne a fővárosa. 1945-ben a jugoszláv csapatok Triesztbe való bevonulásának híre az olasz fővárosban háttérbe szorította az olyan – egyébként igen nagy fontosságú – olasz belpolitikai híreket, mint például vezető fasiszta személyiségek kivégzése, vagy azt a hírt, amely bejelentette az olaszországi szervezett ellenállás végét. Az általános vélemény Trieszttel kapcsolatban úgy szólt, hogy nem a hadműveletek alatt, hanem az ország teljes felszabadítása után kell a trieszti kérdést rendezni Olaszország és Jugoszlávia között. Az Olasz Kommunista Párt (OKP) felhívást intézett Trieszt munkásaihoz, amelyben kérte őket, hogy Tito katonáit felszabadítóként üdvözljék. A szocialisták véleménye e kérdésben az volt, hogy mindenképpen közvetlen tárgyalások révén kell rendeznie a két nemzetnek a vitás kérdéseket, hiszen nem megengedhető az – ez a kommunista álláspont – képest mindenképpen új – az olasz Trieszt a két nép és a két új, demokratikus ország közti színház jelképe legyen. Ami pedig a politikai élet további szereplőinek véleményét illeti, az olasz alkotmányozó nemzetgyűlés megnyitóján a gyűlés négyszáz tagja állva éljenzt, amikor egy küldött azt kiáltotta, hogy „Éljen az olasz Trieszt!” A soknemzetiségű olasz határváros végül is egészen 1954-ig szövetséges megszállás alá került – szabad státust kapott Trieszt Szabad Terület (Territorio Libero di Trieste) néven. – Mélységesen találóak Claudio Magris trieszti író sorai e vidékkel kapcsolatban: „Ha megkaparunk egy olaszosított családnévet, előbukkan a korábbi szláv réteg; aki Bussani, az Bussanich, de ha tovább kutatunk néha még ősi rétegre lelünk [...] Ložinj az olasz Lussino, sőt a venetói Lussin név horvátosított változata, talán a luscinius szóból ered, amely fülemület jelent [...] Kolkhisziak, görögök, rómaiak, liburnok, és más illírek, gótok, frankok, bizánciak, szlávok, velenceiek, szaracénok, horvátok; Beli Béla magyar király nevét viseli, aki ide vetődött a tatár elől menekülve, a nép Chersóban kivonul az utcára és tiltakozik, amiért levonták a Velencei Köztársaság zászlaját, franciák, osztrákok, olaszok, németek és jugoszlávok.
8. Többek között ilyen terület Svájc. Az északi Canton dei Grigioni, az irredenták álláspontja szerint a XIX. században még olasz többségű terület volt, ma a helyzet megváltozott. Keleten Isztria, Fiume és Dalmácia ahol az olaszok megszenvedték Tito partizánjainak a büntető akcióit. Vannak elképzelések, miszerint Máltára is igényt tarthatna az ország, hiszen e szigetet sokáig a Máltai Lovagrend kormányozta a Nápolyi Királyság oltalmát élvezve. Természetesen Korzikáról sem szabad megfeledkezni – szól az irredenta érvelés –, amely terület egészen 1768-ig olasz (genovai) befolyás alatt állt. In: Andreides i. m. 253. p.
9. A párt vezetője, Umberto Bossi – Il Senaturo – 1987-ben juttatta be először pártját, akkor még Lega Lombarda néven az olasz parlamentbe. 1992-re már országosan is ismert politikai ténye-

zőként, Silvio Berlusconi kormányainak tagjává, olykor megbuktatójává vált. A fokozatosan radikalizálódó Bossi a kilencvenes évek közepén kikiáltotta a független és szabad Padániát. A szecesszió, az önálló Padán Köztársaság létrehozása mára – egyelőre biztosan – lekerült a napi-rendről. Bossi vitathatatlan vezető kormánytagként többször is nehéz helyzetbe került, hiszen miniszterként a köztársaság elnöke előtt föl kellett esküdnie az ország egységét szimbolizáló olasz trikolorra és az olasz alkotmányra amelynek sarkalatos alaptétele Olaszország egységének sérthetetlensége. A dilemmát Bossi minden alkalommal úgy igyekezett megoldani, hogy hangsúlyozta: „Én Padániára esküdtem föl!” A Bossi ellen irányuló támadások és kritikák mögött komoly félelmek is meghúzódtak. A Lega Nord vezetője többször szembefordult a katolikus egyházzal, amely az olaszoknak még mindig fontos mércét jelent. Egy nem létező nemzet patriotizmusára apellált, olyan alapvető tényezőt vont be a játékba, amely megtalálható volt az Európát az elmúlt évtizedekben megrázó minden posztmodern autonómia törekvésben. Nem arról volt szó, hogy közös történelmi gyökerekre hivatkozott, hanem inkább arról, hogy retorikájában tudatosan kereste a különbséget, amellyel aztán később igazolni lehetett a padán autonómia törekvéseket. Napjainkban az olasz kormány intézményes reformokért felelős minisztere Umberto Bossi immár sokadszor támadja az olasz nemzeti himnuszot – mondván a Lega Nord „saját” himnusza (Giuseppe Verdi Nabucco című operájának Va’ pensiero kórusa) jobb és méltóbb, és a szövegét is mindenki ismeri.

10. Giovanni Floris: *Separati in Patria Nord contro Sud: Perché l'Italia è sempre più divisa*. Rizzoli, 2009. 40. p.
11. Szardínián a „Comunitarismo e Indipendentzia”, Friuliban a „Fuarce Friul”, a talán legrégebbi autonóm múlttal rendelkező Szicíliában pedig „Fronte Nazionale Siciliano” mozgalom harcol a teljes függetlenségért. A gyakran mintaként szolgáló Trentino Alto-Adige sem mentes a szecessziós törekvésektől. Többek között Francesco Cossiga szenátor kezdeményezte Dél Tirol eredeti – Trentino nélküli – határai szerinti Land Südtirol – Autonome Provinz Bozen kialakítását, de számolt a területtel a 13 észak olasz tartomány elszakadásáért és a föderális alapokon működő Padánia létrejöttéért küzdő Lega Nord is. A saját himnusszal, pénzzel, napilappal rendelkező mozgalom mikor másodszorra is Olaszország kormányának tagja lett lemondott szeparatista terveiről. A XXI. század elején ez a lépés várható a többi hasonló céllal szerveződő mozgalomtól is. Válaszul az északi elszakadási törekvésekre zászlót bontott a dél elszakadásáért küzdő Lega Sud, és megközelítőleg a hajdani Nápoly-Szicíliai Kettős Királyság területének autonómiájáért dolgozik – tehát Szicíliával is számol – a Movimento per l'Autonomia nevű szervezet.
12. Trentino Alto-Adige területén kívül, a többi északi tartományban további több tízezer németajkú él önrendelkezés és többletjogok nélkül. Gorizia-Trieszt-Udine térségében közel 100 ezer szlovén, Piemontban körülbelül 200 ezres okszitán eredetű lakosság, Abruzzo, Basilicata, Calabria, Campania, Molise, Puglia, Szicília területén pedig mintegy 100 ezer albán él, és hozzájuk hasonlóan a megélhetési okokból érkezett Olaszországba a közel 1milliós román populáció is. Érdekes a tízezer főt megközelítő lélekszámú szardíniai katalán közösség helyzete, akik autonóm tartományban kisebbségi jogok nélkül élnek.
13. *Canton dei Grigioni*: A legnagyobb svájci kanton. Németek, rétorománok, olaszok lakják. A nacionalisták álláspontja szerint az olasz ajkúak a múlt században még többségben voltak, ma már a helyzet fordított. A kisebbségben lévő olaszok elsődlegesen Calanca, Mesolcina, Bregaglia és Poschiavo völgyeiben élnek. – *Canton Ticino*: Ticinot a XVI. Század elején „nyelte el” a Svájci Kantonok Ligája. Az olasz nacionalisták szerint Ticino egészen 1806-ig alárendelt, vazallus szerepet játszott, azóta autonómiát élvez. – *Briga és Tenda*: A két település a helyi lakosság ellenkezését figyelmen kívül hagyva 1947-ben került Franciaországba. Ma az olasz, mint idegen nyelvet tanítják az iskolákban. – *Isztria, Fiume, Dalmácia*: A területet az ősi olasz eredet ellenére a II. világháború után Jugoszlávia kapta. Az olasz irredenták véleménye szerint Tito jugoszláv kommunistái, és a kommunista olasz partizánok etnikai tisztogatásának eredménye: 25-30 ezer olasz kivégzése, további 300 ezret pedig szülőföldjük elhagyására kényszerítettek. A területnek ma megközelítőleg 23 ezer olasz nemzetiségű lakosa van. Róma megütközéssel fogadta a hírt, miszerint a horvát kormány fel akarja számolni az Isztria-félszi-

get speciális státuszát, benne a kisebbségek jogainak védelmét és a kettős nyelvhasználatot biztosító törvényt. – *Nizza*: a provanszál várost a XIV. század végén szerezték meg a Savoyák. Ők tették a városban hivatalos nyelvvé az olaszt 1560-ben. Nizza a Risorgimento idején került Franciaországhoz. Az 1859 július 21-én III. Napóleon és II. Viktor Emánuel között létrejött egyezmény szerint osztrák támadás esetén, Franciaország beavatkozik Piemont oldalán az Ausztria ellen viselt háborúba. A segítségért cserébe Franciaországot illette Nizza és Savoya is. Ma az olasz a második nyelv a városban és környékén. – *Korzika*: A szaracénok elűzése után Pisa és Genova vetélkedett a szigetért, Genova felülkerekedett és ura is maradt a szigetnek egészen 1768-ig, mikor eladta Franciaországnak. Pasquale Paoli veresége után a franciásítás miatt számos korzikai elhagyta a szigetet. 1942-ben Olaszország megszállta, majd a II. világháború után ismét francia birtok lett. A '60-as, '70-es évektől kezdődően aktivizálódtak a szeparatista mozgalmak, illetve megszorodtak a szeparatizmust támogató erőszakos cselekmények, merényletek. A Jospin kabinet széleskörű autonómiát biztosító csomagtervet helyezett kilátásba a korzikaiak számára. – *Málta*: Máltát sokáig a lovagrend kormányozta, a Nápolyi királyság uralmát élvezve. A Lovagrend után a franciák, majd az angolok következtek, akik 1934-ben betiltották az olaszt, mint hivatalos nyelvet. 1942-ben pedig Ugandába deportálták a társadalom olaszbarát rétegének egy részét. Ma kisebbségben élnek olaszok Máltán. – *Szlovénia*: Olasz szempontból pozitív példa, a szlovéniai kisebbségpolitika, mivel – a magyar közösséghez hasonlóan – kivételesen széles körű jogokkal, önkormányzattal és parlamenti képviselettel is bírnak az őshonos olaszok. Ugyanakkor a volt Jugoszlávia többi nemzetiségét, valamint a német-ajkú kisebbséget egyáltalán nem ismerik el államalkotó közösségnek.

Felhasznált irodalom

- Beales, Derek–Biagini Eugenio (2005): *Il Risorgimento e l'unificazione dell'Italia*. Il Mulino. Bologna.
- Cohen, John–Federico, Giovanni (2001.): *Lo sviluppo economico italiano 1820-1960*. Il Mulino. Bologna.
- Floris, Giovanni (2009): *Separati in Patria Nord contro Sud Perché l'Italia è sempre più divisa*. Rizzoli. 40. p.
- Jánosi Ferenc (1865): *Olaszország története*. Pest. 25. p.
- Romero, Rosario (1974): *Dal Piemonte sabaudo all'Italia liberale*. Laterza. Bari.
- Andreides Gábor (2007): *Az olasz nemzettudat alakulása az olasz külpolitika fényében*. In: Kiss J. László (szerk). *Nemzeti identitás és külpolitika* 237. p.